

ci / Zaratiću neka znaju / Kom obojici kom opanci.

Nogo je nastavio s ispisivanjem one pesničke žice moderne poezije koja u nas počinje od Zmaj, neprestano dobija na vitalitetu, kali se u mnogim pesničkim prostorima. Toj žici Nogo pokušava da doda bar jedan unutrašnji kvalitet, izvesnu čulnost i emotivnost, i njegova zbirka **Rodila me tetka koza**, uprkos nekim odveć sladunjavim, nekim prejakoj maraciji izloženim, nekim očito nonsensnim, izmudrovanim i argou podređenim pesmama, ulazi u red pesničkih zbirki za decu koje brojem uspešnih pesama oslobađaju svet detinjstva, imaju svoju kičmu i nisu srasle za trenutke u kojima su nastajale.

Vitomil Zupan:

»IGRA S ĐAVOLOVIM REPOM«,

»Pomurska založba«, Murska Sobota, 1978.

Piše: Denis Poniž

Najnoviji romaneskni tekst pisca, dramatičara i esejiste Vitomila Zupana svakako predstavlja takav korenit i sudbinski preokret u slovenačkoj erotskoj prozi da mu valja posvetiti nešto više pažnje. Slovenačka proza je uvek bila sklona poboljavanju u eteričnim i erotsko bledunjavim likovima, koji svoju senzualnost nisu nikada otkrivali u obliku kakav poznaje evropska proza od Bokača pa nadalje. Junak slovenačkog erotskog proznog dela bio je uvek par excellence ljubavnik, erotiku je shvatao pre svega kao čuvstvenu i eteričnu osnovu, dok za seksualnost nije imao nikakvog smisla (takvi su i Cankarevi junaci, junaci romana između dva rata, junaci posleratnog »građanskog« romana; u nekoliko više seksualizirani su samo junaci nove proze Rupela, Dolenca i Svabiča). Zupan je autor koji je u svojim delima (**Muet za gitaru sa 25 hitaca**, **Mrtva bara**, **novela Sunčeve pege**) postavio erotiku u njenj »materijalnoj«, dakle seksualnoj plemenitosti, uživalačkom i opipljivom obliku. Erotika je stavljena i u osnovu najnovijeg romana, **Igra s đavolovim repom**, koji je, po svojoj prirodi, kritika u prvom licu. Baš je ICH-forma, koja se ponovo javlja kao princip »autentičnog« izveštavanja, doživela u **Igru s đavolovim repom** svoje puno ostvarenje. Glavni junak Džeki »izveštava« o svom erotskom i duhovnom sukobu sa ženom od koje se razdvaja, govori još i o svojim seksualnim iskustvima s drugim ženama i, ne na posletku, o spolnim iskustvima svih junaka koji čine konflikt romana. Pritom je Zupanova izveštavanje hotimično pristrasno: od prve do poslednje stranice ono i ne pokušava da se spusti iz svoje, mogli bismo reći, veoma ekskluzivne pozicije. Upravo ta ekskluzivna pozicija daje romanu posebnu draž i posebnu čvrstinu: događanje nije nigde »promenjeno«, uvek teče ravnomerno rastućim tokom u kojem junak ne otkriva samo svoje seksualno, erotično iskustvo već ispisuje i sliku sveta, sliku svog

odnosa prema ženama, prema poslu, društvu i perversiji. Istovremeno je roman i refleksija: autor ni na jednom mestu ne krije svoju porugu slovenačkom tvrdoglavom i krutom odnosu prema erotici, sve vreme mu se podmeva i razotkriva ga u njegovoj bedi. Upravo zbog tog misaonog tona, njegova je erotika na višem nivou nego, na primer, u Pavla Zidara, koji uvek ostaje samo na poziciji analitičke kritike i ne uspeva da dođe do sinteze Zupanovog tipa. Roman je napisan izvanredno sugestivnim jezikom koji jednakom snagom koristi književni govor, »visoki stil«, kao i postupke nove proze i underground-romana s njegovim slengovskim, žargonskim i uličnim izrazima. Pri tom je ova proza evropska, jer ukazuje na problem erotskog sukoba, erotske igre u njenoj beskrajnoj svireposti i izazovnosti kroz prizmu neeshatološkog rezonovanja: glavni junak, poprečno biće naše svakodnevnice, na mestu dobro plaćenog savetnika za propagandu u nekom bezimenom, prozirnem preduzeću, ne pita se o krajnjem smislu, već živi izazovno, iz svog JA, iz svoje sadašnjosti koja nije ništa drugo do požuda i prisvajanje. Otud i »muški« ton koji su neki kritičari već otkrili u Zupanovom romanu **Igra s đavolovim repom** i koji za njih predstavlja negativni kvalitet njegovog pisanja. Jer, **Igra s đavolovim repom** ne može biti drugačija: da je bila pisana s dvojne pozicije muško-žensko, morala bi postati apologetska i eshatološka, junak bi se srušio u sebe, prepustio bi se moraliziranju i kajanju, izgubio bi svoju ekskluzivnu poziciju koja mu omogućava ono što je suštinsko za tok romana: prikrivenu a ujedno silovitu erotičnost koja prožima protagoniste. Zato je Zupanova proza bliska Rupelovoj, iako Rupelovi junaci još uvek oštaju u okvirima »građanske« erotike, mada samo kao negativna realnost te erotike.

Čini se da su osnovane one estetske ocene Zupanovog najnovijeg romana koje utvrđuju da se radi o izuzetnom tekstu kakvog slovenačka proza još nije poznavala. Tu ne mislimo samo na detaljno opisivanje svih junakovih erotičkih iskustava i svih oblika koitusa od kojih će se zatvoreniti strogo oko slovenačkih moralista-kritikastara, već pre svega na celovitu junakovu poziciju. Džeki pristaje na svet takav kakav je: u njemu želi da stekne ugled, želi samo da ga doživi, da se s njim kroz erotiku spoji, nipošto ne želi da ga preseče, ota mu se i potom prepusti. Zato Džekijeva smrt s tokom romana nema neposredne veze: samo je literarni običaj koji omogućuje kraj romana. A istina je skrivena na drugom mestu: u erotici koja iznenada postaje princip, modus vivendi ponašanja svih protagonista koje povezuje u tajanstvenu i čvrsto oblikovanu celinu, u splet i zaplet, gde se iskazuju pre svega njihovi nagoni i niske pobude, njihova žudnja za ovladavanjem i prevlašću. Naravno, u toj razotkrivenosti je Zupanova proza daleko od građanskih tipova proze i poezije

koji se ponovo javlja: od nepreglednog estetičizma, praznog moralisanja i izveštčenosti. To je čvrsta i probojna proza koja ne bira reči i koja se gradi na oštirim, međusobno isprepletanim likovima. I upravo zbog te napadnosti i šokantnosti verovatno ćemo pročitati još nešto o Zupanovoj knjizi. Bilo šta što će potvrditi našu pretpostavku da »građanski« roman još ni izdaleka nije mrtav, kao što nije mrtav ni građanski ukus.

Zupanov roman **Igra s đavolovim repom** objavila je »Pomurska založba« u Murskoj Soboti u neočekivano visokom tiražu — 10.000 primeraka. Knjiga je već uspešna na tržištu koje malo više drži do domaćih noviteta.

Preveo Vojislav Despotov

Raša Perić:

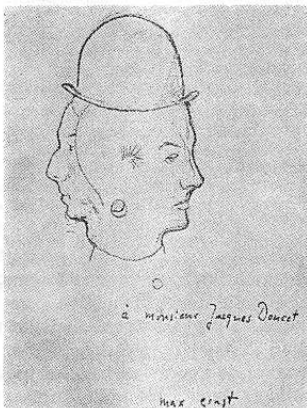
»SUDNJI KAMEN«,

»Ćirpanov«, Novi Sad 1978.

Piše: Damjan Antonijević

Sudnji kamen novosadskog pesnika Raše Perića šesta je njegova zbirka pesama. Sa uvodnom / Hram / i završnom pesmom / Ko labud na vodi biti / zbirka ima četiri ciklusa. To su **Dobra vatra** (šest), **Dom trošni** (šest), **Nasledna bolest** (sedam) i **Memla čeon** (četiri), ukupno dvadeset i pet pesama.

Prvi ciklus knjige **Dobra vatra** ljubavni je. Zov krvi u ovoj poeziji upućen je ženi i prošlosti, koji, na čudnovat način, korespondiraju. Svetkovina erosa u ovom, po nama, najboljem ciklusu knjige, jeste čulni preplet tela, mešanje krvi, šikljanje semena, ali i neka morbidna bliskost smrti i ljubavi. I to smrti koja se vezuje za prošlost, za ono što je prohujalo, ali, istovremeno, i za ono što je naš početak. U stvani, ova poezija je fascinirana povratkom. Povratak (u prošlost, u dve-tri elementarne arhetipalne situacije vezane za ulazak u život, za ljubav, življenje kao bolni rez po duši, traganje, smrt) — taj povratak je dominantna Perićeva poezija u knjizi **Sudnji kamen**. Prisustvujemo, iako de, povratku u detinjstvo, »u doba mlečno«. I ljubav

Max Ernst: Dvostruki portret Paul Eluard i Max Ernst, oko 1921

je povratak u »pređački mleč«, nastavljajući svetkovine života. Ljubavnici slave život ne samo u ime svoje ljubavi, nego i u ime ljubavi koja je ispunjavala sve one čija krv kola u njima. Ljubav će u jednom mišnom paganom rustikalnom bivanju povezati sadašnjost i prošlost, uvek ista, i uvek nova. Ista prema prošlosti, nova u sadašnjosti. (Pređački mleč).

Prvobitnost, izvornost i neposrednost — to je ideal Perićeve pesme. A čistota (ljubavi materinske), čistota erosa, čista svetlost, ozarenost odnosa među ljudima, čistota pejzaža — njena opsesija. Jednostavnost elementarnih životnih stanja, prvobitnost arhetipalnih situacija, izvornost ljudskih poriva i neposrednost osnovnih osećanja i sudbinske predodređenosti — jesu značajski konstituenti Perićeve poezije u ovoj knjizi. Raša Perić gradi pesmu na elementarnoj životnoj situaciji ili osećanju, na zmu nanativnog iskaza (ljubav, rođenje, rat, smrt, mržnja itd.), odevajući je u adekvatne i jednostavne, prozirne simbole i metafore, koji takođe imaju nešto od arhetipalne primordijalnosti, najčešće u kolokvijalnoj intonaciji (**Majka i nišan**).

U drugim ciklusima, naročito u dva poslednja, može se primetiti prevlast ogoljene čulnosti, zla, moralnih nepodopština. Bestijarij Perićeve pesme ispunjen je skoro isključivo ljudskom životinjom. Degradaciju ljudskih vrednosti Perić vidi u čoveku svedenom na životinjske nagone hranjenja, plodenja, međusobnog tamanjenja. U tom smislu prateći proces dehumanizacije, raspad svih ljudskih vrednosti, nasilno prljanje čistih bića, atak na moralnu uzvišenost i čistotu — Raša Perić će u svoju poeziju uvesti ozloglašena oruđa manuelnog ljudskog krvolovstva: sekiru i nož. Ali, ta oruđa nisu vezana samo za smrt čovekovu, već i za njegov prethodni pad, animalizaciju.

Četiri jahaća Apokalipse, ili bolje: samo njihove senke, posle utišanih, mirnih, ljubavničkih i materinskih dana (u prvom ciklusu) — naziru se i u ovoj poeziji. Oni svedoče svojom pojavom pad čovekov, njegovo ništenje ili uništenje. Ne direktne slike rata, bolesti, praznine, zla, nego više njihovi mračni odrazi nalaze se u ovoj poeziji.

U knjizi **Sudnji kamen** lako se uočavaju dve vrste simbola: oni koji pripadaju svetu moralne čistote i oni koji se tiču sveta zla. To ipak nije manifejska polarizacija u ovoj poeziji, jer se na sredini nalazi čovek sa svom svojom otvorenosti i za dobro i za zlo, često istovremeno. Žena — ljubavnica, majka i deca (ti atributi patrijarhalne pripadnosti porodici) jesu poetski subjekti Perićevog opredeljenja za moralnu čistotu, dok su »životinja«, »blatuša«, bolest (smrt), i oruđa zločina: sekira i nož, — simboli carstva zla i moralnog pada čovekovog. U stvari, ova binarna suprotstavljenost dublje označava lirsku misao i postupak Raše Perića, zadržavajući svu svoju elementarnost kao misao i prvobitnost kao postupak (u smislu Levi-Strosove logike o strukturi takve misli).